

כל בן נכר לא יאכל בו

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל בֶּן נֹכֵר לֹא יֵאכַל בוֹ: (שמות יב מג).¹

וְאֵל יֹאמֶר בֶּן הַנֹּכֵר הַנְּלוּהוּ אֵל ה' לֵאמֹר הַבְּדֵל יַבְדִּילֵנִי ה' מֵעַל עַמּוֹ: (ישעיהו נו ג).²

שמות רבה יט א – בשמחתו לא יתערב זר

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל בֶּן נֹכֵר לֹא יֵאכַל בוֹ". זהו שאמר הכתוב: "לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר" (משלי יד י). "לב יודע מרת נפשו" - אלו ישראל שהיו נתונים במצרים בשעבוד וכיון שבאו לצאת וגזר עליהן הקב"ה לעשות פסח, באו המצרים לאכול עמהם. אמר להם האלהים: חס ושלום! "כל בן נכר לא יאכל בו". הוי: "לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר".³

שמות רבה יט ו – אתם לעצמכם עם המסתורין

"כל בן נכר לא יאכל בו" - לקיים מה שנאמר: "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" (תהלים קמז יט) - אמר להם הקב"ה: אומה אחרת אל יתערבו בו ואל ידעו מסתורין זו, אלא אתם לעצמכם.⁴

מדרש תנחומא (בובר) פרשת יתרו סימן יא – סילוק יתרו

"בחוֹדֵשׁ הַשְּׁלִישִׁי" - מה כתיב למעלה מן הענין? פרשת יתרו. משהו לְמַד⁵ למשה "וְאַתָּה תַחֲזֶה מִכָּל הָעָם" (שמות יח כא) ואחר כך: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֹתְנֹו" (שם יח כז), ואחר כך: "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי" (שם יט א). אמר שלמה: "לב יודע מרת נפשו" (משלי יד י), ולפיכך: "ובשמחתו לא יתערב זר" (משלי יד י). אמר הקב"ה: בניי היו משועבדים בטיט ולבנים ויתרו היה יושב בתוך ביתו בהשקט, ובא לראות בשמחת התורה עם בניי; לכך, "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֹתְנֹו", ואחר כך "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי". למה כך? דרש משה קל וחומר: ומה אם מצוה אחת כשבא הקב"ה ליתן מצות פסח אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו, שש מאות ושלוש עשרה מצות שרוצה ליתן לישראל, יהא יתרו כאן ויראה אותם?! לפיכך: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה" ואחר כך "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי".⁶

¹ בעיצומה של פרשת החודש הדנה בפסח מצרים על כל הלכותיו והנהגותיו, בא הציווי על פסח דורות. ודווקא בו מדגישה התורה את הפרדה של עם ישראל מאומות העולם. ההפרדה במצרים, פשיטא. אבל כך, אומרת התורה, גם לדורות. האם זו הפרדה טוטלית? לאו דווקא. ראו המשך הפסוקים שם: "וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת קֶסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוֹ יֵאכַל בוֹ: ... וְכִי יִגְוֹר אֶתְךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לְה' הַמּוֹל לֹו כָּל זָכָר וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עֶרְלָא לֹא יֵאכַל בוֹ". בעיצומם של מאורעות יציאת מצרים, בראייה למרחוק, באה התורה לומר: כאשר תהיו אתם בני חורין ואף אדונים לאחרים, תרחקו את הזר אבל גם תקרבו את העבד שברשותכם ואת הגר שבא ומבקש להצטרף לעם ישראל לחגוג איתו את הפסח. ומהו "כל ערל" שנזכר לבסוף?

² אין פסוק זה ברוח הנביאים סותר את התורה שהרי הוא אומר בפירושו: "הנלוה אל ה'" ורש"י על הפסוק מפרש: "הבדל יבדילני ה' מעל עמו - למה אתגיייר הלא הקדוש ברוך הוא יבדילני מעל עמו כשישלם שכרם". אבן עזרא אומר בפשטות: "אלה הגרים גרי הצדק" ורד"ק מודיש שעפ"י נבואת יחזקאל "הגרים תהיה להם נחלה בארץ ישראל".

³ הפסוקים דנים כאמור בפסח דורות, אבל לדרשן אין בעיה להחיל אותם על פסח מצרים. מה יותר פשוט ומובן מכך שהמשועבד שזכה לגאולה איננו רוצה לשתף את מנצלו ומשעבדו בשמחת גאולתו - גם לא את יפי הנפש וההגונים שבהם ("הירא את דבר ה' ", המשאילים כלי כסף וזהב). אין זה אלא דבר טבעי ומובן. בפרט בפסח מצרים. וגם אם בסופו של דבר "ערב רב עלה אתם", עדיין לכתחילה, בשמחת הקרבן המסמל את היציאה מעבדות לחרות (ובו שוחטים את אלהי מצרים לנגד עיניהם, זובחים בארץ מצרים ולא במדבר, ראו דברינו [המכה האחת עשרה](#) בפרשה זו), אין למשעבד שום חלק. אבל הפסוק מצווה ואומר: "זאת חוקת הפסח" - חוקה, לא הוראת שעה, אלא לדורות. ועוד אומר הפסוק: "כל בן נכר" - לא רק מצרי, אלא כל מי שאינו בן ברית.

⁴ עניין המסתורין או המסתורין מופיע בהקשר ישיר עם יציאת מצרים: "כך שנו רבותינו בזכות ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו שמם, ולא שינו לשונם, ולא גילו מסתורין שלהם, ולא נפרצו בעריות" (תנחומא בובר בלק כה); וגם ביחס הכללי לאומות העולם ושיתופם בלימוד התורה: "אמר להם הקב"ה לעכו"ם: אתם אומרים שאתם בני, איני יודע אלא מי שמסתורין שלי אצלו הם בני" (תנחומא כי תשא לד, ראו שם המדרש במלואו). עניין המסתורין או המסתורין קשור הן בצניעות איש ואשה (לחיוב ביציאת מצרים ולגנות [בשיטים של זנות](#) בערבות מואב) והן בתורה שבע"פ, על כך דנו בקצרה בדברינו [כתוב לך את הדברים האלה](#) בפרשת כי תשא, והוא עניין מסתורי שיש לדון בו בהרחבה בפעם אחרת. לענייננו, נראה שמדרש זה הולך צעד אחד נוסף. אין כאן רק "בשמחתו לא יתערב זר" יש כאן משהו מהותי וארוך טווח יותר, משהו שאולי בשבילו באה כל הגאולה: "ולקחתי אתכם לי לעם והייתו לכם לאלהים". הפרדה. היפרדות ישראל לא רק מהמצרים המשעבדים, אלא מכל בן נכר ומכל "אומה אחרת" - מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי". כאן ועכשיו וגם לדורות.

⁵ כמו מלמד, אחרי שלימד את משה וכו'.

⁶ מדרש זה, מפרשת יתרו, מדקדק בלשון המקרא ו"שם אצבע" על האופן בו מסתיים פרק יח ומתחיל פרק יט, ערב מתן תורה: עצת יתרו למינוי הדיינים (ראו דברינו [פרשת מינוי הדיינים](#)) - הפרדה ממנו - מתן תורה. עם זאת, הוא מחמיר מאד עם יתרו ומקצין את היחס לגויים, לכאורה ללא סיבה ברורה. הלוא כמה וכמה מדרשים יוצאים בשבחו של יתרו שהניח עבודה זרה וביתו ויצא למדבר להיות עם עם ישראל ואף משה הצטווה לצאת לקראתו (ראו שמות רבה כז ב): "אמר לו הקב"ה (למשה): אני הוא שאמרת והיה העולם, אני הוא שאני מקרב ... אדם זה שבא אצלך לא בא אלא לשם שמים, אף אתה קרבהו ואל תרחיקהו". ומה עם המקלט

מסכת פסחים דף ג עמוד ב – הגוי שביקש לאכול מקרבן פסח⁷

ההוא ארמאה⁸ היה עולה ואוכל פסחים בירושלים.⁹ אמר: כתיב: "כל בן נכר לא יאכל בו, כל ערל לא יאכל בו" ואני הרי אכלתי משופרי שופרי.¹⁰ אמר ליה רבי יהודה בן בתירא: האם נתנו לך לאכול מן האליה? – אמר לו: לא. – כאשר תעלה לשם תאמר להם: האכילו אותי מהאליה. כאשר עלה אמר להם: מהאליה האכילוני. אמרו לו: האליה עולה לגבוה.¹¹ אמרו לו: מי אמר לך כך? אמר להם: רבי יהודה בן בתירא, אמרו: מהו זה שלפנינו?¹² בדקו אחריו ומצאו שהוא נכרי והרגוהו. שלחו לו לרבי יהודה בן בתירא: שלום לך רבי יהודה בן בתירא! שאתה בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים.¹³

מכילתא דרבי ישמעאל בא מס' דפסחא פרשה טו – ישראל שלא נימול

"וכל ערל לא יאכל בו" – למה נאמר? והלא כבר נאמר: "כל בן נכר לא יאכל בו", אבל ישראל ערל שומע אני יהא כשר לאכול בפסח? תלמוד לומר: "וכל ערל לא יאכל בו".¹⁴

מדרש שיר השירים רבה פרשה א (וילנא סימן ג, דונסקי סימן נז) – לכו מולו את עצמכם

...¹⁵ היתה נפשם קוהא לאכול.¹⁶ אמרו לו: משה רבינו, תן לנו מה נאכל. אמר להם משה: כך אמר לי הקב"ה: "כל בן נכר לא יאכל בו". עמדו והפרישו הנכרים שביניהם. והיתה נפשם קוהא לאכול. אמרו לו: משה רבינו תן לנו מה נאכל. אמר להם: כך אמר לי הקב"ה: "וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו". עמדו ומלו

7 שנתן יתרו לאדם שמבוקש ע"י מלך מצרים? זאת ועוד, אם כאן יש למדרש סמך כלשהו במקרא, מה יעשה עם הפסוקים בפרק י בספר במדבר שם משה מבקש וחוזר ומבקש מיתרו שלא יעזוב את בני ישראל "והיית לנו לעיניים" (ראו דברינו [דו-שיח משה יתרו](#) בפרשת בהעלותך). אמנם, יש לא מעט מקומות במדרש בהם הדרשן לא עושה את חשבון המקרא והדמויות שבו (כולל משה והאבות), כמו את חשבון קהל שומעיו וזמנו; ואפשר שגם כאן הוא נלחם בתופעות של גירות שלא לשמה והתקרבות מזויפת ליהדות (בתקופה בה הפגאניות נמצאת בשקיעה) וכל זאת "על חשבוננו של יתרו". ויש דרשנים שונים. ועדיין מדרש זה כואב וקשה והמאיר עינינו בו יבורך.

7 נעשה אתנחתא קלה במדרשי ההלכה ונתבונן במקרה שמסופר בגמרא על בן נכר שאכל קרבן פסח ברמייה.

8 נכרי אחד. מכאן ואלך נביא את נוסח הסיפור הזה שבגמרא פסחים בתרגום לעברית בעזרת פירוש שטיינזלץ. אך שגיאות אם ישנן הן כולן שלנו ומומלץ לצטט מהמקור.

9 התחזה ליהודי.

10 משופרא דשופרא, מהחלק הכי יפה. מהמשך הסיפור עולה שהאמירה הייתה בגדר התפארות כללית בעיר מגוריו נציבין, כפי שעולה מהמשך הסיפור, והדברים הגיעו לאזניו של רבי יהודה בן בתירא שגר שם. העיר נציבין מזוהה עם [נוסאיבין \(Nusaybin\)](#) שבדרום מזרח טורקיה של היום. העיר שימשה מרכז יהודי חשוב השייך ליהודי בבל ובה בעת גם מרכז נוצרי חשוב. הדעת נותנת שהנכרי היה נוצרי לא יהודי שביקש להתגררות ביהודים.

11 האליה של קרבן פסח אינה נאכלת אלא מוקטרת על המזבח כחלק מהאימורים של קרבן שלמים (פסח הוא סוג של קרבן שלמים), ראו ויקרא ג ט: "והקריב מִזְבַּח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה' חֶלְבֹו הָאֵלֶּה תְּמִימָה וְכו'".

12 מה קורה כאן?

13 שאלה גדולה שפרשני התלמוד (רש"י, תוספות ואחרים) דנים בה היא למה התחייב האיש מיתה. יהודי שלא קיים את מצוות קרבן פסח חייב כרת שהיא מיתה בידי שמים (זו ומצוות המילה הן שתי מצוות עשה היחידות בתורה שאי קיומן הוא בעונש כרת), אבל גוי, מה עניינו בזה? אפשר שהיה כאן 'זעם ההמון' בדומה לצדוקי שרגמוהו העם באתרוגיו (סוכה פרק ד משנה ט, תוספתא סוכה ג טז ועוד), ולא עפ"י הוראת בית דין. הערה נוספת נוגעת לר' יהודה בן בתירא שהוא מצאצאי משפחת בני בתירא. ראו הסיפור על בני בתירא בגמרא פסחים בדיון אם קרבן פסח דוחה את השבת או לא, מובא בדברינו [בני בתירא](#) בפסח. בני בתירא שהיו ענווים ושפלי רוח (בבא מציעא פד ע"ב) מוותרים על ראשות הסנהדרין והנהגת החכמים לטובת הלל שעלה מבבל וידע את ההלכה שקרבן פסח דוחה את השבת (שהייתה לו קבלה על זה משמעיה ואבטליון) ובהדרגה מסתלקים ממרכז הבמה. ראו עדיין אזכורם למשל במחלוקת עם רבן יוחנן בן זכאי לגבי תקיעה בשופר בבית הדין הגדול בראש השנה שחל בשבת (ראש השנה כט ע"ב), לצד אזכור רב של ר' יהודה ור' יהושע בן בתירא, אבל כקבוצה ואסכולה הם הולכים ומתרחקים משאר החכמים. מושב ר' יהודה בן בתירא בנציבין הוא לא רק במרחק גדול מאד מירושלים, אלא שייך כבר לגולת בבל. ראו דיון בתוספות על הדף שם מדוע הוא עצמו לא עלה לחגוג את הפסח בירושלים. אבל מצודתם וצילים הגדול של בני בתירא עדיין מרחף מעל העיר ירושלים.

14 חמישה פסוקים לאחר הפסוק "כל בן נכר לא יאכל בו" המוציא את מי שאינם מבני ישראל מהפסח, בא פסוק נוסף: "וכל ערל לא יאכל בו", המטיל הגבלה נוספת, הפעם על יהודי שאינו מהול. ראו גמרא פסחים צו ע"א מדוע צריך לציין גם בן נכר וגם ערל שאין ללמוד מהאחד על השני, למשל מערל על בן נכר מקל וחומר, שאפשר לומר שערל הוא מאוס אבל בן נכר איננו מאוס. הגבלה זו חושפת את אחת ההתדרדרויות החמורות של עם ישראל במצרים (שהגיעו עד מט שערי טומאה) שלא קיימו את ברית המילה: "לא בקשו ישראל לימול במצרים אלא כולם בטלו את המילה במצרים, חוץ משבטו של לוי ... וכיון שראו ישראל שפסל לערלים לאכול בפסח, עמדו ... ומל" (שמות רבה יט ה). ראו דברינו [משכו וקחו לכם](#).

15 ראו שם התחלת המדרש שהקב"ה הוציא "ריח טוב מבשומי גן עדן" על מנת לסלק את הריח הרע של דם הבכורות שמתו באותו הלילה. ואנו נתמקד בחלק המדרש שהוא עניינינו.

16 מתאוה לאכול, כך מפרש דונסקי. במילון אבן שושן, השורש קה"ה משמעותו נפגם, לקה, רָפָה, כמו קהות חושים או "תקהינה שיניו" והוא מביא מדרש זה ומסביר: קהתה נפשו – חלשה נפשו. וביידיש: חלושעס.

את עבדיהם. והיתה נפשם קוהא לאכול. אמרו לו: תן לנו מה נאכל. אמר להם: כך אמר לי הקב"ה: סינטומוס,¹⁷ "כל ערל לא יאכל בו". מיד כל אחד ואחד נתן חרבו על ירכו ומהל עצמו.¹⁸

רש"י שמות פרק יב פסוק מג – דין יהודי משומד

"כל בן נכרי" - שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים. ואחד נכרי ואחד ישראל משומד במשמע.¹⁹

מסכת שבת דף פז עמוד א – מפסח לתורה כולה

... שבר את הלוחות. מאי דריש? אמר: ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות, אמרה תורה: "וכל בן נכר לא יאכל בו", התורה כולה [כאן], וישראל משומדים - על אחת כמה וכמה! ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו? שנאמר: "אשר שברת" (שמות לד) ואמר ריש לקיש: יישר כחך ששיברת.²⁰

שמות רבה יט ד – בחוץ לא ילין גר והשערים נפתחים בכל שעה

"זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו". זהו שכתוב: "ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו". אמר איוב: "בחוץ לא ילין גר, דלתי לאורח אפתח" (איוב לא) – מן הקב"ה למד שאינו פוסל שום בריה, אלא לכל הוא מקבל והשערים נפתחים בכל שעה וכל מי שהוא מבקש ליכנס - יכנס. לכך הוא אומר "בחוץ לא ילין גר" – כנגד "וגרך אשר בשעריך" (דברים לא יב).²¹ "דלתי לאורח אפתח" - כנגד הקב"ה שהוא סובל בריותיו.²²

אמר להם הקב"ה לגרים: למה אתם מתייראים? לפי שפסלתי אתכם ואמרתי בפסח "כל בן נכר לא יאכל בו"? למה לא תשאלו לגבעונים מה טובה עשיתי להם? בני אדם שעשו בערמה ועשו מיראה ובאו להן אצל בני ונשבעו להם. ומה עשיתי לשאלו ולביתו על שביקש להרגם? ... אמר הקב"ה: מה אם לגבעונים שהיו אמוריים ובאו

¹⁷ בקיצור או בתמצית, מיוונית. ראו מילון ג'סטרו ודונסקי על המדרש.

¹⁸ בדומה לשמות רבה בו פתחנו אך בעוצמה רבה יותר, דורש מדרש זה את הפסוקים של פסח דורות, כולם ובאופן מדורג, על פסח מצרים. בני ישראל במצרים משתוקקים לאכול סוף סוף מקרבן הפסח, על רקע ריחות בושמי גן העדן שהפריח הקב"ה על מנת שלא יחושו בדם בכורות מצרים, אבל תחילה עליהם להיבדל מבני הנכר שאיתם. מי בני נכר אלה ומהיכן באו אל בני ישראל? שכניהם המצרים שכבר הזכרנו בהערה 3 לעיל? האם אלה הערב רב שבסוף יצא איתם? ראו דברינו **גם ערב רב עלה איתם** בפרשה זו. כך או כך, עדיין אי אפשר לאכול מקרבן הפסח והנפש תמשיך לקהות, משום שיש לבני ישראל עבדים שאינם מולים ויש למול אותם תחילה (ובמשמע שאי מילת העבדים מעכבת את האדון מלאכול הפסח). מהיכן היו לבני ישראל במצרים עבדים גם על כך יש לשאול (אולי פתרון בדברינו מיוחסים ובעלי שררה במצרים בפרשת וארא). סוף דבר, הגענו אל התחנה השלישית: בני ישראל עצמם! הרי אתם עצמכם ערלים, כיצד זה תאכלו את קרבן הפסח? ראו דברינו **כולנו גרים** בחג השבועות.

¹⁹ חזרנו חמישה פסוקים לאחור, לפסוק "כל בן נכר לא יאכל בו" ומצאנו שהוא עצמו איננו מוגבל לגויים, אלא מתייחס גם לבני ישראל ולא רק למי שבאופן מסוים לא נימול אלא לישראל משומד. גם יהודי שמתנהג כנכרי לכל דבר ומתנכר לעמו, גם הוא מחוץ לפסח. דברי רש"י אלה מקורם במכילתא דרבי ישמעאל בא - מס' דפסחא פרשה טו: "כל בן נכר לא יאכל בו - אחד ישראל משומד ואחד גוי במשמע, שנאמר: כל בן נכר ערל לב (יחזקאל מד ט)". והובאו הדברים באופן מורחב יותר, כולל הפסוק מיחזקאל שהוא האסמכתא לכריכת גוי (ערל בשר) עם יהודי מומר (ערל לב) בכפיפה אחת, במדרש שכל טוב (בובר) שמות פרק יב: "כל בן נכר לא יאכל בו, למדנו מזה אחד ישראל שהוא משומד ואחד גוי במשמע, שכן מציינו ביחזקאל שישראל משומד קרוי בן נכר, שנאמר: כל בן נכר ערל לב וערל בשר (יחזקאל מד ט)". ראו גם תרגום אונקלוס לפסוק שמזכיר רק ישראל משומד ולא גוי בכלל (!) והשווה עם תרגום יונתן. וברמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ז: "ובן נכר האמור בתורה זה העובד אל נכר". בפשטות יש לומר שיהודי משומד מכחיש את יציאת מצרים ולפיכך אין לו חלק בקרבן הפסח.

²⁰ ראו מקבילה (שוב) בשמות רבה יט סימן ג: "שלושה דברים עשה משה והסכימה דעתו לדעת המקום" והדבר השלישי הוא שבירת הלוחות כפי שהבאנו ממסכת שבת (וכפי שהארכנו לדרוש בפרשת כי תשא בדברינו **אשר שיברת**). במדרש שם מכוונים ישראל "עובדי עבודה זרה" ובגמרא שהבאנו "משומדים". כך או כך, הרעיון הוא אחד. פסילת בני הנכר מקרבן פסח איננה נותנת כתב שיפוי והגנה לבני ישראל, לא ליחיד ואף לא לציבור כולו, אם יסו מדרך הישר (גם אם מלו ואינם ערלים). אדרבא, היא משמשת במידת קל וחומר כנגדם. אם בן הנכר נפסל מקרבן פסח, איך לא יפסל יהודי שהשתמד או עבד עבודה זרה ואיך יכול משה לתת את התורה לציבור שביציאתו ממצרים הופרש בקדושה וכאן הוא חוזר ודבק בעבודה זרה ומשתמד! ראו גם רעיון זה במקבילה נוספת בשמות רבה בפרשת כי תשא, פרשה מו סימן ג: "ועוד דרש ואמר: ומה הפסח שהוא קדשים קלים נאמר: כל בן נכר לא יאכל בו, לוחות מעשה אלהים יהיו עובדי כוכבים משתמשים בהם? לכך שברם, ראו שבחו של משה; אהרן ושבעים זקנים אחוזים בידיו של משה ולא יכלו לו. ולא אלו בלבד, אלא אף רצונו של הקב"ה היה שלא ישברם, שנאמר: לכל האותות והמופתים. אמר לו הקב"ה: יהא שלום באותו היום, שנאמר: ולכל היד החזקה". שים לב שכאן הקב"ה באמת לא רצה שמשא ישבור את הלוחות, רק הסכים לאחר ששבר (שים לב גם להבדלי הנוסח "הסכימה דעתו לדעת המקום" כנגד "הסכים הקב"ה על ידו"), היינו שיעקר הקל וחומר מן נכר ליהודי משומד או עובד עבודה זרה הוא של משה (היינו של חז"ל)!

²¹ השער הוא מרכז חיי הקהילה וההנהגה ההפך מבחון, אברהם עם בני חת (בראשית כג יח), בשכם (בראשית לד כד), דין יבוס (דברים כה ז), רות המואביה (רות ד א) ועוד.

²² כל בריותיו במשמע, כל הנברא בצלם. וכבר הזכרנו מספר פעמים את הביטוי "באי בראשית" ככינוי לכלל האנושות, עוד לפני "בני נח? ורחב יותר. "סובל בריותיו" הוא ביטוי נדיר שלא מצאנו לו מקבילות, אבל "סובל עולמו" הוא ביטוי מצוי. ראו למשל ויקרא רבה ד ח: "הנפש הזו ממלא את הגוף והקב"ה ממלא את עולמו ... תבוא הנפש שהיא ממלאה את הגוף ותשבח להקב"ה שהוא ממלא את כל העולם. הנפש הזאת סובלת את הגוף והקב"ה סובל את עולמו ... תבוא הנפש שסובלת את הגוף ותקלס להקב"ה שהוא סובל את עולמו".

מיראה ועשו מרמה עם ישראל, קבלתי אותם ועשיתי להם טובה ועשיתי דייקי שלהם בבני; הגרים שהם באים מאהבה ומשרתים לשמי, איני מקבלן ומגדלן? לפיכך: "ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לשרתו" (ישעיה נו).²³

דברים כ ח פרשת כי תצא – הדין המיוחד של גר מצרי

לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו: בנים אשר יולדו להם דור שלישי ובא להם בקהל ה':

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא יב – זכור: לא תתעב מצרי כי גרים הייתם בארצו - בין טובים בין רעים עשיתם אצלם כמה שנים.

רש"י על הפסוק: לא תתעב מצרי - מכל וכל, אף על פי שזרקו זכורכם ליאור. מה טעם? שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק.²⁴

שבת שלום
מחלקי המים

²³ חזרנו למדרש שמות רבה בו פתחנו. שואבי המים ודאי שמו לב שחלק ניכר מהמדרשים שציטטנו הם מפרשה יט בשמות רבה בפרשתנו, סימנים א-ו. מומלץ לקרוא פרשה זו במלואה במקור שהיא באר מים חיים ממנה נטלנו וחלקנו אגלים ונטיפים. בחרנו לסיים במדרש חיובי זה שיש בו מן "הפיצו" למדרש אנטי-יתרו שראינו לעיל. פסח שהוא אכן חג לאומי-יהודי (עד שגם שימש מקור לשונאי ישראל ומעליליו במרוצת הדורות), אך הוא גם תחילת הספירה והציפייה לחג השבועות שהוא גם חג התורה וגם חג הגרים. ראו שוב דברינו [כולנו גרים](#) בחג השבועות. הגר הראשון שחבר למתן תורה (עפ"י המדרש) הוא יתרו. אגב, הפסוק המסיים במדרש הוא דוגמא לשיבושי המעתיקים שיוצרים פסוקים חדשים שאינם במקרא. הוא שילוב של פסוק ג אותו הרבינו לצטט: "ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר וכו'", עם פסוק ו שמופיע בהמשך דברי ישעיהו: "ובני הנכר הנלוים על ה' לשרתו ולא הבה את שם ה' להיות לו לעבדים כל שמר שבת מחללו ומחזיקים בגרית". והנביא מסיים שם: "והביאותים אל ה' קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולתיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים".

²⁴ פתחנו בבן נכר וסיימנו בבן נכר הנלוה על ה', היינו מי שבא לחסות תחת כנפי השכינה. ראו שוב הערה 2 לעיל. פתחנו גם במצרים, הם ששעבדו את בני ישראל במצרים ועליהם נדרש הפסוק: "לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר". נסיים בדין התורה לגבי מצרי שבא להצטרף לעם ישראל שסוף סוף אפשר בתנאים מסוימים לקבלו. גם הוא כלול בנבואת ישעיהו.